

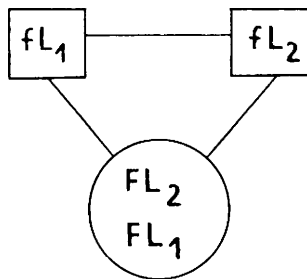
AZ ANGOL ÉS A MAGYAR NYELV KONSTRUKCIÓ-FUNKCIÓ EGYSÉGEINEK KONTRASZTIVITÁSÁHOZ

DR. BUDAI LÁSZLÓ

(Közlésre érkezett: 1973. december 10.)

1. Az angolnyelv-oktatás és általában az idegennyelv-oktatás egyik legnagyobb nehézsége, hogy az idegen nyelv (L_2) és az anyanyelv (L_1) a strukturális jelentést nem azonos fajtájú és számú formai elemmel (fL_2 , illetve fL_1) fejezi ki; a forma oldaláról nézve pedig az idegen nyelv és az anyanyelv egy-egy — bizonyos kontextus(ok)ban az azonos funkció(k) alapján egymásnak megfeleltethető — formai elemének funkcióköre (FL_2 , illetve FL_1) csak részben fedi egymást [1].

Egy idegen nyelvi és egy anyanyelvi formai elem funkciókörének egybeeséséről *csak adott kontextus(ok) alapján* beszélhetünk. Az alábbi mondatokban például az angol és a magyar jelöletlen melléknév (fL_2 és fL_1 : melléknév + $\emptyset$) funkciói valóban megegyeznek:

I like *English* films.
The sky is *blue*.

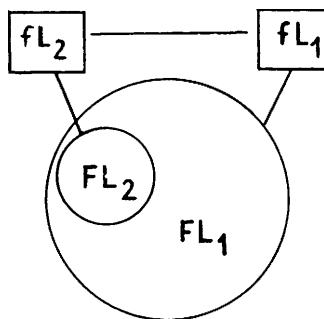
Szeretem az *angol* filmeket.
Az ég *kék*.

Az idegennyelv-oktatás gyakorlatában akkor is beszélhetünk egy idegen nyelvi formai elem és a neki, a *tanuló addigi ismeretei alapján* funkcionálisan megfelelő anyanyelvi formai elem funkciókörének egybeeséséről, ha eltekintünk az idegen nyelvi formának a tanuló által még ismeretlen egyéb funkcióitól.

Általában azonban egy idegen nyelvi és egy neki, bizonyos kontextus(ok)ban funkcionálisan megfelelő anyanyelvi formai elem funkció-

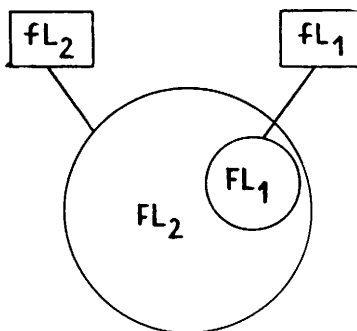
körének egymáshoz való arányait a következő két képlettel és ábrával fejezhetjük ki:

a) $FL_2 < FL_1$

A magyar *jelen idő (tense)* funkcióköre például jóval nagyobb, mint az angol *Present Tense*-é. (Az idegennyelv-oktatás gyakorlatában ez a nagyságviszony relative — az idegennyelv-tudás fokától függően — is érvényes lehet. Ilyenkor eltekintünk az FL_2 -nek a tanuló számára még ismeretlen funkcióitól.)

b) $FL_2 > FL_1$

A jelöletlen főnév (főnév + $\emptyset$) funkcióköre például sokkal nagyobb az angolban, mint a magyarban. Vagy a személyes névmások alanyesetét hozva példaként:

I am very happy, too.

I can't be seen.

I haven't been given anything.

Am I being waited for?

Én is nagyon boldog vagyok.

Engem nem látnak láthatnak.

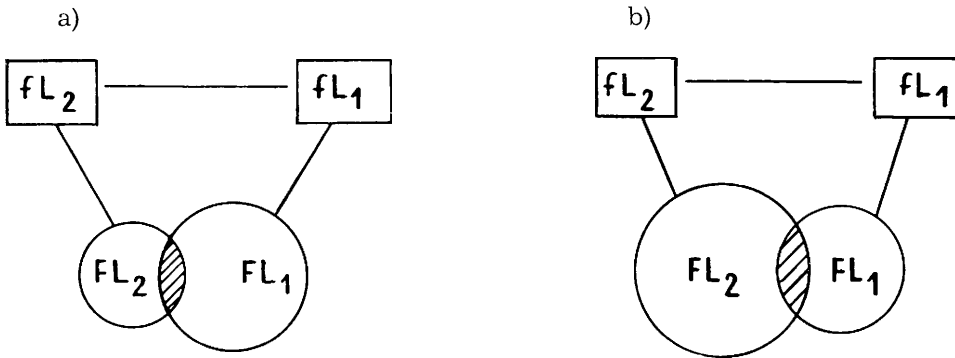
Nekem semmit sem adtak.

Rám, Engem várnak? stb.

Az idegennyelv-oktatás gyakorlata szempontjából azonban általában nem lényeges, hogy az összehasonlított idegen nyelvi és anyanyelvi formai elemek *abszolút* (az idegennyelv-tudás fokától független) vagy *relatív* (az idegennyelv-tudás fokától függő) *nagyságviszonyait* figyelembe

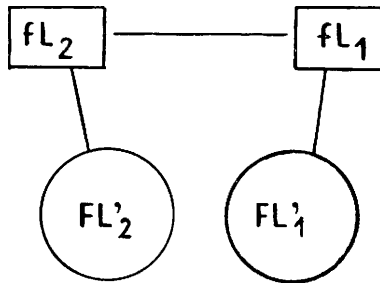
vegyük. Ehelyett azt kell megállapítanunk, a nyelvoktatás valamennyi fázisában szem előtt tartanunk, és a tanulóknak is tudatosítanunk, hogy *egy idegen nyelvi és egy anyanyelvi formai elem funkcióköre csak részben fedheti egymást; funkcióazonosságról csak adott kontextus(ok) alapján beszélhetünk.*

Az összehasonlított idegen nyelvi és anyanyelvi formai elemek funkciókörének egymáshoz való viszonyát (és egyben arányait is) az alábbi ábrák szemléltetik:

(Az egyes nyelvi elemek funkciókörének, valamint az összehasonlított funkciókörök egymást fedő metszeteinek az abszolút nagysága elemenként változhat. Az egymást fedő metszetek relatív nagyságát a nyelvtudás foka határozza meg.)

Ha az FL_2 -t és az FL_1 -et két halmaznak tekintjük, amelyek $F_1, F_2, F_3 \dots F_n$ elemekből állnak, a fentiek értelmében megállapíthatjuk, hogy a két halmazból egymástól idegen elemekből álló halmazok (FL'_2, FL'_1) is képezhetők. Ábrával kifejezve:

„Két nyelv bizonyos kontextus(ok)ban egymásnak megfeleltethető formai elemeinek funkcióköréhez tehát a másik nyelv formai elemének funkcióitól idegen funkció(k) is tartozhat(nak)” [2].

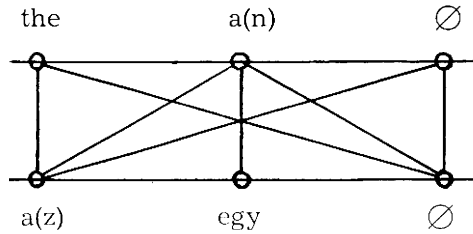
„Az összehasonlított formai elemek funkciókörének egymást fedő metszetén kívül eső „funkciókülönbséget” a másik nyelv egy vagy több

más, az összehasonlított két formai elemtől különböző grammatikai kategóriájú formai eszközzel [3] fejezi ki, és ily módon az idegen nyelven, illetve az anyanyelven belül is, de különösképpen a két nyelv viszonylatában — bizonyos megegyező funkciók alapján — *korrelációba kerülnek egymástól idegen grammatikai kategóriájú formai elemek*” [4].

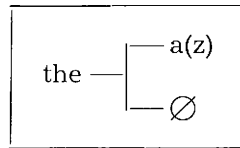
2. „Ha az angol nyelv bizonyos formai elemeinek halmazát (névelők, igeidők stb.) — a halmaz elemeinek funkciói szerint — leképezzük a magyar nyelv azonos grammatikai kategóriájú halmazára, *többértelmű leképzésről* beszélünk, ami annyit jelent, hogy az adott angol nyelvi formai elemek halmazának van(nak) olyan eleme(i), amely(ek)nek a magyar nyelvi formák halmazának két vagy több eleme felel meg” [5].

Az alábbiakban az angolnyelv-oktatásban komoly nehézségeket okozó névelők, igeidők, személyes névmási esetek, valamint a jelöletlen főnév (egyelemű halmaz) halmazát feleltetjük meg az azonos grammatikai kategóriájú magyar nyelvi formai elemek halmazának:

2.1. Névelők

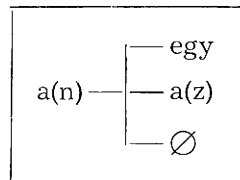
a)

The sun is shining.
The Browns are abroad.

Süt *a* nap.
Brownék külföldön vannak.

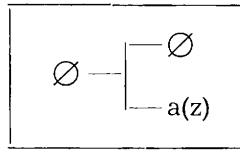
b)

Give me *a* pen.
A cat is not so vigilant as *a* dog.
My father is *a* teacher.

Adj *egy* tollat!
A macska nem olyan éber,
mint *a* kutya.
Apám tanár.

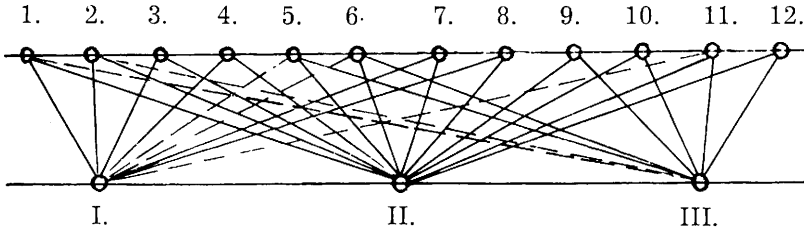
c)

It is gold.
Snow is white.

Ez arany.
A hó fehér.

2.2. Igeidők

A számoknak megfelelő angol, illetve magyar igeidők:

Az angol igeidők:

1. Past Tense,
2. Past Continuous Tense,
3. Past Perfect Tense,
4. Past Perfect Continuous Tense,
5. Present Tense,
6. Present Continuous Tense,
7. Present Perfect Tense,
8. Present Perfect Continuous Tense,
9. Future Tense,
10. Future Continuous Tense,
11. Future Perfect Tense,
12. Future Perfect Continuous Tense.

A magyar igeidők:

- I. Múlt idő,
- II. Jelen idő,
- III. Jövő idő.

(Az egyszerűség kedvéért a számok és a személyek szerinti formaváltozatoktól eltekinthetünk, és az igeidőket mindkét nyelvben egyetlen formai elemként foghatjuk fel. A számok és a személyek egyébként sem befolyásolják az igeidők (tenses) aspektust és időt (time) kifejező funkcióit. Ugyancsak figyelmen kívül hagytuk az angol ige szenvedő alakjait, amelyek még tovább növelnék a három magyar igeidőt (I—III.) jelképező

pontokba futó gráfok számát. A szaggatott vonalak a ritkábban előforduló kapcsolatokra utalnak.)

Az angol és a magyar igeidők az *időt (time) kifejező funkcióik szerint* tehát a következőképpen hozhatók egymással kapcsolatba:

a)

1. Past Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő
---------------	------------------------------

[6]

I *wrote* two letters yesterday.
He said he *worked* at a factory.

Tegnap két levelet *írtam*.
Azt mondta, hogy gyárban *dolgozik*.

b)

2. Past Continuous Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő
--------------------------	------------------------------

[7]

What *were* you *doing* at five?
I knew that he *was sleeping*.

Mit *csináltál* öt órakor?
Tudtam, hogy *alszik*.

c)

3. Past Perfect Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő
-----------------------	------------------------------

By that time I *had* already
found them.
He told me that he *had lived*
in England for two years.

Akkorra már *megtaláltam* őket.
Azt mondta nekem, hogy két éve
Angliában *él*.

d)

4. Past Perfect Continuous Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő
----------------------------------	------------------------------

I *had been learning* English
for two years before I
went to England.
He said he *had been waiting*
for you for two hours.

Két évig *tanultam* angolul, mielőtt
Angliába mentem.
Azt mondta, hogy már két órája *vár* rád.

e)

5. Present Tense	II. Jelen idő III. Jövő idő
------------------	--------------------------------

[8]

She *sings* beautifully.
We *are* here all day tomorrow.

Szépen *énekel*.
Holnap egész nap itt *leszünk*.

f)	6. Present Continuous Tense	II. Jelen idő III. Jövő idő	[9]
----	-----------------------------	--------------------------------	-----

Is it raining?

They *are coming* to see us tomorrow.

Esik?

Holnap *meg fognak* bennünket *látogatni* [10].

g)	7. Present Perfect Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő	[11]
----	--------------------------	------------------------------	------

They *have arrived*.

We *have studied* English for there years.

Megérkeztek.

Három éve *tanulunk* angolul.

h)	8. Present Perfect Continuous Tense	I. Múlt idő II. Jelen idő
----	-------------------------------------	------------------------------

I'm very tired. *I've been working* all day.

I *have been waiting* for an hour.

Nagyon fáradt vagyok. Egész nap *dolgoztam*.

Egy órája *várok*.

i)	9. Future Tense	III. Jövő idő II. Jelen idő
----	-----------------	--------------------------------

I *shall meet* him at five.

He'll *go* to school tomorrow.

Ötkor *fogok* vele *találkozni*.

Holnap iskolába *megy*.

j)	10. Future Continuous Tense	III. Jövő idő II. Jelen idő
----	-----------------------------	--------------------------------

I *shall be travelling* all day.

We shall be having lunch in a minute.

Egész nap *utazni fogok*.

Azonnal *ebédelünk*.

k)	11. Future Perfect Tense	III. Jövő idő II. Jelen idő	[12]
----	--------------------------	--------------------------------	------

We *shall have completed* the work by evening.

Estére *be fogjuk fejezni, befejezzük* a munkát.

1)

12. Future Perfect Continuous Tense

III. Jövő idő
II. Jelen idő

I *shall have been learning* for four hours by the time you come back.

Négy órája *fogok tanulni*, mire visszajössz.

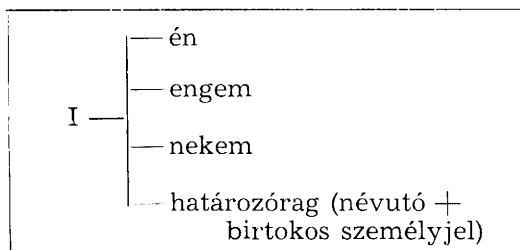
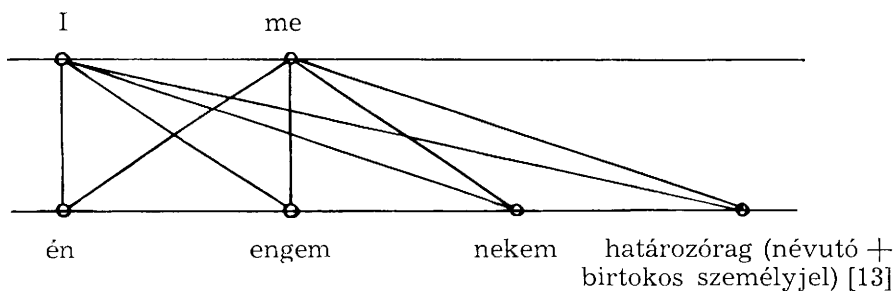
By the first of June we *shall have been living* in this town for ten years.

Június elsején lesz tíz éve, hogy ebben a városban *lakunk*.

2.3. Személyes névmás

a) I — me, he — him, she — her, we — us, they — them

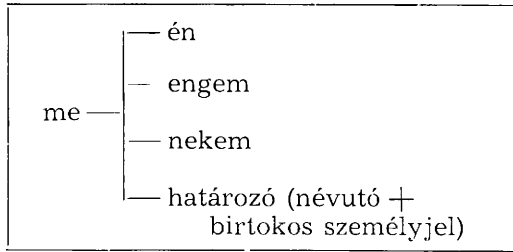
Példaként lássuk az egyes szám első személyű személyes névmást:

I am his friend.
I was not invited.
I was given little money.
Am I being waited for?

Én vagyok a barátja.
Engem nem hívtak meg.
Nekem kevés pénzt adtak.
Rám várnak?

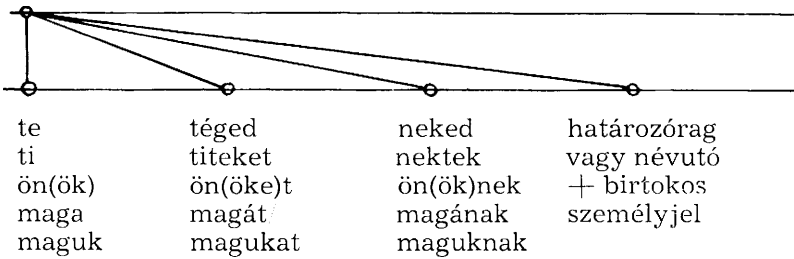

It's *me*. Én vagyok az.
 When did you see *me*? Mikor láttál *engem*?
 He wrote *me* two letters. Két levelet írt *nekem*.
 Does he want to meet *me*? Velem akar találkozni? [14]

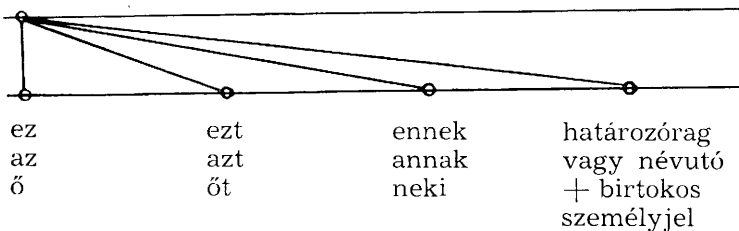
b) *You, it*

Ennek a két személyes névmásnak igen sok jelentése van a magyar nyelvben:

you

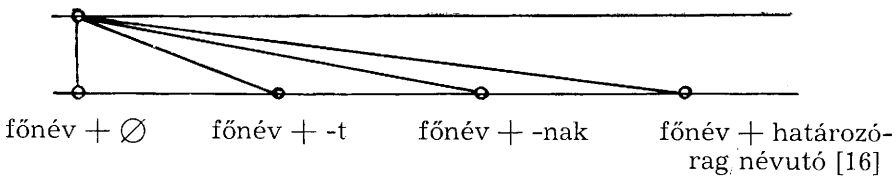

it

2.4. Jelöletlen főnév [15]

főnév + ∅

Például:

Mary is ill.
When did you see *Mary*?
Mary has two brothers.
When did you meet *Mary*?

Mária beteg.
Mikor láttad *Máriát*?
Máriának két fivére van.
Mikor találkoztál *Máriával*?

3. A fentiekből az angolnyelv-oktatás számára fontos következtetéseket vonhatunk le:

a) Az egyes pontokból kiinduló vonalak száma nehézségi fokot is jelenthet.

b) Az egyes pontokból kiinduló vonalak iránya és számaránya azokra a nyelvi tevékenységi formákra utal, amelyek során az anyanyelvi interferencia-hatások lehetségesek:

- fentről lefelé: receptív tevékenységi formák,
- lentől felfelé: produktív tevékenységi formák esetén.

Ezek szerint az angol személyes névmások és a jelöletlen főnév főként a receptív, az igeidők a produktív, a névelők pedig mind a receptív, mind a produktív tevékenységi formáknál jelentenek nehézséget. *A receptív tevékenységi formák esetében azonban mindenkor érvényesülhet az anyanyelv értelemkiegészítő transzfer-hatása is.*

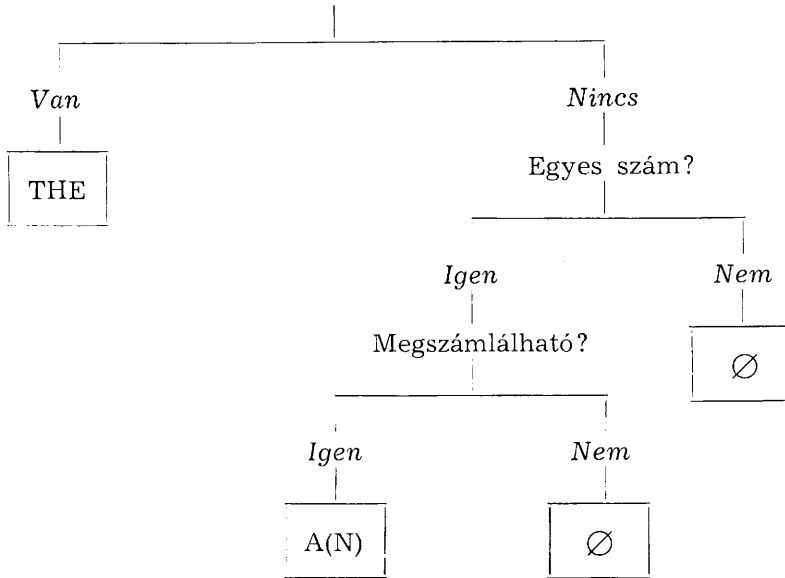
4. Az egyes angol igeidőknek általában csak két magyar igeidő felel meg, míg a magyar jelen időnek — különösen, ha számításba vesszük, hogy a magyart anyanyelvként beszélők jelentős hányada szinte sohasem használ jövő időt — a tizenkét angol igeidő akármelyikét megfeleltethetjük [17].

A többértelmű leképezés esetén az anyanyelvben nem találunk nyelvi formai fogódzókat, ezért *magán a célnyelven belül* kell támpontokat keresnünk. Az angol igeidők helyes használatát például elsősorban *az igeidőknek és az egyes igeidőkre jellemző időhatározóknak az együttes automatizálása* könnyítheti meg.

A célnyelven belüli kontrasztokra, a *közvetett kontrasztivitásra* is tulajdonképpen az idegen nyelv és az anyanyelv különbözőségei miatt van szükség. A kontrasztivitásnak ezt a fajtáját azért nevezem közvetettnek, mert a belső, a célnyelven belüli kontrasztok kijelöléséhez az anyanyelv, pontosabban az anyanyelven történő gondolkodás segítségével jutunk el. Ez történik az egyes *algoritmuskok* használatakor is.

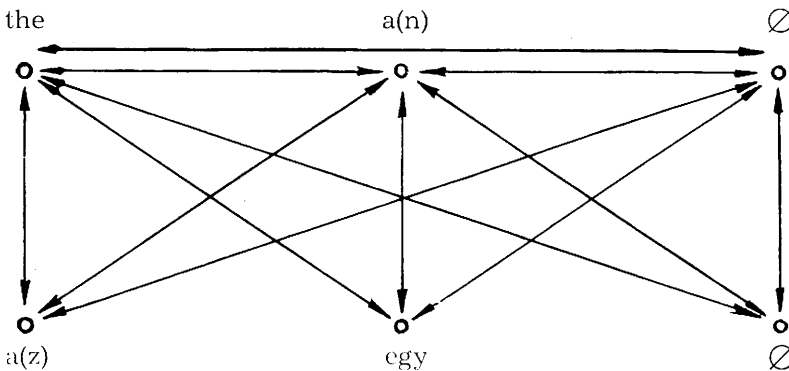
Példaként lássunk egy egyszerű algoritmust, amely az angol névelők helyes használatában — pontosabban a megfelelő névelők *felismerésében* — jelent segítséget, de még egyszerűségében is túlságosan időigényes és az anyanyelvet feltételező, tehát alkalmazási területe erősen korlátozott:

Van-e valamilyen *határozott információ* (which ...? whose ...? what ...?) arról a személyről vagy tárgyról, dologról, akire, illetve, amelyre a főnév utal?

A döntéseket tehát az anyanyelvhez kötődő gondolkodás segítségével hozza meg a tanuló még akkor is, ha közben gondolatait az adott idegen nyelven hangosítja. Ebből az is következik, hogy az algoritmusoknak elsősorban az idegen nyelvi ismeretek megszerzésekor, a jártasságok kialakításakor van jelentősége; a készségek kialakítását csak nagyon át-tételesen segíthetik.

Az idegennyelv-oktatás gyakorlatában a *közvetlen* és a *közvetett* kontrasztivitás át- meg átszövi egymást. Az alábbi ábrában a függőleges és a ferde vonalak a közvetlen (az idegen nyelv és az anyanyelv közötti), a vízszintes vonalak a közvetett (a célnyelven belüli) kontrasztokat jelzik:

A fenti gráfok szövevénye is jól illusztrálja az idegennyelv-oktatás nehézségeit, buktatóit. A csak a tudatra ható nyelvoktatás fenn is akad ezekben a hálókban, mert az emberi agy képtelen arra, hogy a nyelvi tevékenységek során a rendelkezésre álló rövid idő alatt ennyi feladatot tudatosan megoldjon.

A pedagógiai igényű kontrasztív nyelvi elemzés fontos szerepet játszik az oktatási feladatok kijelölésében, a tananyag megtervezésében, felépítésében, hatással van a nyelvi anyag prezentálásának módjaira, segíti a legszükségesebb nyelvi tények tudatosítását, de nem lehet feladata a tudatra hatás öncélú fokozása, hiszen a nyelvi készségek kialakítását elsősorban csak az egymáshoz kapcsolódó idegen nyelvi *formai elemek automatizáltsága* biztosíthatja.

J E G Y Z E T E K

- [1] Vö.: Dr. Budai László, *A magyar anyanyelvi struktúrák szerepe az angol nyelv-oktatásban*. Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, XI. (1973), pp. 147—172.

A jelen dolgozat a fent említett tanulmány folytatásaként tovább részletezi, példákkal alátámasztja annak egyes megállapításait. Hogy e cikk önmagában is érthetőbb legyen, az előző dolgozat néhány sorát megismételtem. Mindkét tanulmány részlet az 1973. február 23-án megvédett, *Az angol nyelvi struktúrák oktatásának általános alapelvei, különös tekintettel a kontrasztívításra* című bölcsészdoktori disszertációból.

- [2] Lásd az 1. megjegyzést.

- [3] Egy nyelven belül is gyakori, hogy ugyanazt a gondolatot mind grammatikai, mind lexikai formai elemmel kifejezhetjük:

a) grammatikai eszközzel: It *may* rain tomorrow.

b) lexikai eszközzel: *Perhaps* it will rain tomorrow.

c) egy bizonyos struktúrába ágyazott lexikai elemmel:

It is *possible* that it will rain tomorrow.

Két nyelv viszonylatában igen sok esetben elmosódnak a nyelvi kifejezőeszközök közötti, egy nyelven belül is csak nehezen és bizonytalanul meghúzható határvonalak:

a) grammatikai eszközzel: They *may* have been sleeping.

b) lexikailag (és grammatikailag): *Lehet*, hogy (*éppen*) *akkor* aludtak.

- [4] Lásd az 1. megjegyzést.

- [5] Lásd az 1. megjegyzést.

- [6] Néha az angol Past Tense-t jövő idővel is fordíthatjuk:

They asked me to keep an eye on the child while they *were* away.

Arra kértek, hogy vigyázzak a gyerekekre, amíg távol *lesznek*.

- [7] Bizonyos esetekben a Past Continuous Tense-t is fordíthatom jövő idővel magyarra:

I thought you *were* never coming.

Azt hittem, sohasem *fogsz* jönni.

- [8] A Present Tense-t (Historic Present) néha múlt idővel is fordíthatjuk:

And then he *jumps* on his horse and away he *goes*.

Es akkor *felugrott* a lovára, és *elment*.

Jelennel is, múlttal is fordíthatjuk magyarra:

I *hear* that they arrived yesterday. — Úgy *hallom* *hallottam*...

- [9] Lásd a 8. megjegyzést (Present Tense = Historic Present részt).

- [10] A magyarban is általában — vagy talán minden esetben — a jelen idő a legtermészetesebb megfelelője a jövő időt (time) kifejező angol Present Continuous Tense-nek.
- [11] A jövő időre (time) utaló Present Perfect Tense-t magyarra általában jelen idővel fordítjuk, de fordíthatjuk múlt idővel is:
 We shall not go until we *have finished* it.
 Nem megyünk, amíg *be* nem *fejezzük be* nem *fejeztük*.
 (Ez a mondatpár is jól példázza a 3. megjegyzésben mondottakat.)
- [12] A Future Perfect Tense-t néha múlt idővel fordítjuk:
 You *will have heard* the news.
 Bizonyára *hallottad* az újságot.
 (Ez a mondatpár is jól példázza a 3. megjegyzésben mondottakat.)
- [13] Az angol cselekvő állítmányú (Active Voice) mondat előljárós tárgyának (Prepositional Object), illetve a szenvedő szerkezetben az előljárós tárgyból lett alanynak a magyarban — a személyes névmások esetében — általában *határozórag névutó* + *birtokos személyjel* felel meg.
- [14] Bizonyos esetekben a *Direct/Indirect Object* is fordítható *határozórag/névutó* + *birtokos személyjel* szerkezettel magyarra.
- [15] Az alábbiak a többesjellel ellátott főnévre is érvényesek.
- [16] Az angol jelöletlen főnevet magyarra *főnév* + *-vá/-vé* szerkezettel is fordíthatjuk:
 They elected him *king*.
Királyá választották.
- [17] Az angol és a magyar igeidők problémáját tovább bonyolítja, hogy az angol kijelentő mód és a magyar feltételes és felszólító mód között is vannak összekötő szálak:
 If I *were* you.   Ha neked *lennék*.
 I wish I *had met* him.   Bárcsak *találkoztam volna* vele.
 It is time we *went* home.   Ideje, hogy *hazamenjünk*.
- A nyelvtanítás gyakorlata szempontjából szinte teljesen közömbös, hogy a fenti angol igealakok a *kötőmód (Subjunctive Mood)* maradványai.

THE CONTRASTIVE ANALYSIS OF SOME OF THE CONSTRUCTION-FUNCTION' UNITS OF ENGLISH AND HUNGARIAN

BY DR. LÁSZLÓ BUDAI

The present paper being the continuation of 'The Role of the Structures of Hungarian as a Native Language in English Language Teaching' issued in Volume XI (where constraint of space prevented the author from giving more examples of the contrastive data) has given a series of examples covering the numerous interference problems resulting from a misfit, formal and conceptual between the English language (L_2) and the mother tongue (L_1), by superimposing some of the 'construction-function' units of English (articles, tenses, personal pronouns, unmarked nouns) upon those of Hungarian. The author concludes that there is no item-by-item correspondence between two languages.

The contrastive study (both direct and indirect) of the target language and the mother tongue determines the main difficulties involved in learning the foreign language and does much to help design appropriate teaching materials, but it cannot and should not act directly upon presentation and habit-formation.

The paper suggests that a foreign language should not be taught through the pupil's reason; to gain a competent mastery of English patterns is not a matter of analytical knowledge. Successful foreign-language learning requires that basic structural patterns should be made as highly automatic as possible.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ СТРУКТУРНЫХ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО И ВЕНГЕРСКОГО ЯЗЫКОВ

Д-р Ласло Будаи

Настоящая статья, являющаяся продолжением опубликованной в XI. т. статьи „Роль структуры венгерского языка, как родного, в обучении английскому языку” (малый объем которой помешал автору привести достаточное количество примеров сопоставлений), дает серии примеров интерференции, вызванной формальной и функциональной неадекватностью английского (L_1) и родного языков (L_2) и возникающей за счет переноса некоторых структурных и функциональных *единиц* английского языка (артикуль, время, местоимение, существительное с нулевым окончанием) на подобные же единицы в венгерском языке. Автор приходит к выводу, что между двумя языками нет точного и полного соответствия.

Сопоставительный языковой анализ (как непосредственный, так и посредственный) изучаемого иностранного и родного языков помогает определить основные трудности в обучении иностранному языку и составить подходящий учебный материал, но он ни в коем случае не может и не должен влиять на выбор метода передачи знаний и формирования навыков.

В статье указывается, что иностранный язык не может быть изучен — в первую очередь — через сознание учеников; совершенное владение основными структурами английского языка не обязательно связано с сознательным анализом языковых фактов.

Успешное усвоение иностранного языка требует, чтобы употребление основных структурных моделей было автоматизировано в самой высокой (по возможности) степени.